

Alina Rynio, *Pedagogiczne przesłanie Kardynała Stefana Wyszyńskiego polskiego błogosławionego*, Biblioteka Katedry Pedagogiki Chrześcijańskiej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, Wydawnictwo «Scriptum», Lublin–Kraków 2024, ss. 304

Rok 2021, kiedy to miała miejsce długo oczekiwana beatyfikacja prymasa Stefana Wyszyńskiego, zaowocował prawdziwą obfitością prac naukowych i popularyzatorskich poświęconych jego osobie. Później wyraźnie zmalała liczba książek i innych wydawnictw podejmujących refleksję w obrębie tej tematyki. Da się to wytłumaczyć wzmożoną potrzebą promowania postaci kard. Wyszyńskiego wśród Polaków w kontekście uroczystego wyniesienia na ołtarze tego wielkiego prymasa, jednak ten sam argument można zastosować do czasu pobeatyfikacyjnego. Skoro mamy już bł. Stefana Wyszyńskiego, patrona i naszego orędownika w niebie, to również rodzi się pytanie, czy to wydarzenie coś wniosło w nasze myślenie i działanie tak na płaszczyźnie osobistej (życia duchowego, pobożności), eklezjalnej (życia wspólnoty Kościoła) czy społecznej. Jest to ważna kwestia, wszak mając do dyspozycji bogactwo w postaci nauczania bł. Stefana Wyszyńskiego, a także jego działalność i osobistego przykładu życia, czy my go zwyczajnie nie marnujemy?

Książka pani prof. Aliny Rynio, która ukazała się w 2024 roku, jest bezcenną, pozytywną odpowiedzią na wyrażoną wcześniej wątpliwość. Ta myśl wyraźnie pobrzmiewa w sformułowaniu tytułu, w którym znalazła się fraza „polskiego błogosławionego”. Choć sama beatyfikacja nie zmieniła naszej wiedzy o życiu i działalności prymasa, jednak uznanie przez Kościół jego osobistej świętości każe nam się zastanawiać, jak w jego przypadku ta świętość się objawiała. Ponadto pedagogika, która jest nauką zajmującą się wychowaniem człowieka, także stawia pytanie o to, jak go wychowywać, aby mógł osiągnąć świętość. Sięgnięcie do spuścizny po księdzu prymasie ma w tym względzie wartość szczególną. Mamy zatem do czynienia z książką, która ma swoją wyraźną misję, zadanie ponadnaukowe, wykraczające poza odpowiedzi *stricte* badawcze, jakie postawiono we wprowadzeniu. Ma ona pomóc czytelnikom, zwłaszcza z kręgu pedagogów i studentów pedagogiki,

znaleźć inspiracje do naśladowania bł. Stefana jako wychowawcy oraz obrońcy podstawowych wartości, a także korzystania z jego nauczania poświęconego kwestiom wychowawczym, wszak jest on zaliczany do grona najważniejszych przedstawicieli katolickiej pedagogiki personalistycznej o nachyleniu społecznym w Polsce. Powinna ona również okazać się przydatna dla duszpasterzy, katechetów i rodziców, a także szerokich grup odbiorców nieposiadających wykształcenia pedagogicznego.

Profesor dr hab. Alina Rynio od lat kieruje Katedrą Pedagogiki Chrześcijańskiej w Instytucie Pedagogiki na Wydziale Nauk Społecznych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II w Lublinie. Postacią prymasa Wyszyńskiego zajmuje się naukowo już od kilku dekad, publikując lub redagując monografie naukowe na jego temat: *Wychowanie młodzieży w nauczaniu Kardynała Stefana Wyszyńskiego* (Lublin 1995, wyd. II Lublin 2001); (współred.) *Społeczna potrzeba pamięci. Osoba i dzieło Kardynała Stefana Wyszyńskiego Prymasa Tysiąclecia* (Lublin 2017); *Idea narodu i odpowiedzialności za naród w kazaniach milenijnych Sługi Bożego Kardynała Stefana Wyszyńskiego. Studium homiletyczno-pedagogiczne* (Lublin 2020). Spod jej pióra wyszło też wiele rozdziałów umieszczanych w monografiach wieloautorskich poświęconych bł. Stefanowi Wyszyńskiemu oraz artykułów naukowych, które ukazywały się na łamach „Ateneum Kapłańskiego” i „Studiów Prymasowskich” [zob. s. 9-10]. Będąc doświadczonym naukowcem i jednym z najlepszych znawców nauczania i życia prymasa Wyszyńskiego, poczuła się przynaglona – jak zaznacza we wprowadzeniu – „by dopełniając to, co w minionych latach zostało przeze mnie przebadane, opisane czy powiedziane wcześniej, gruntownie zweryfikować, uporządkować i przybliżyć” [s. 9-10]. Tym samym dowiadujemy się, że do naszych rąk trafia dzieło, które jest swoistym podsumowaniem i syntezą wielu lat pracy naukowej poświęconej zgłębianiu postaci i nauczania księdza prymasa. Należy zatem uznać tę książkę za jedną z najbardziej wartościowych monografii podejmujących analizę wkładu prymasa Wyszyńskiego na gruncie pedagogiki, jaka do tej pory powstała.

W przywołanym już wprowadzeniu autorka tej monografii sformułowała pięć pytań, a odpowiedzi na nie postanowiła poszukać z swoich badań:

„1. kim był błogosławiony Kardynał Stefan Wyszyński i co kształtowało jego osobowość?

2. co stanowi o specyfice jego przesłania pedagogicznego i w czym tkwi jego ponadczasowa wartość?

3. na czym polega atrakcyjność, uniwersalność i aktualność głoszonych przez niego poglądów?

4. jakie miejsce w jego działalności duszpasterskiej zajmowało wychowanie dzieci i młodzieży?

5. jakie znaczenie przypisywał małżeństwu i rodzinie w swoim pedagogicznym przesłaniu kierowanym do wszystkich?” (s. 10).

Są to pytania bardzo konkretne, chciałoby się dodać – proste, które stawia sobie ktoś, kto próbuje sięgnąć po tego typu publikacje. Jak widać, autorce chodzi nie tylko o sformułowanie istotnego problemu badawczego, ale też o sprowadzenie go do odpowiedzi o przydatność myślenia pedagogicznego księdza prymasa także w obecnych czasach, a zatem o praktykę.

Na to liczące w sumie 304 strony opracowanie prócz strony tytułowej, spisu treści składają się: *Wprowadzenie* (s. 9-15); część I. *Wychowawcza wartość biografii Kardynała Stefana Wyszyńskiego* (s. 17-93); część II. *Ponadczasowa wartość myśli pedagogicznej Prymasa Wyszyńskiego* (s. 95-149); część III. *Wychowanie młodzieży w duszpasterskiej posłudze Stefana Kardynała Wyszyńskiego* (s. 151-233); część IV. *Znaczenie małżeństwa i rodziny w pedagogicznym przesłaniu Kardynała Stefana Wyszyńskiego* (s. 235-277); *Zakończenie* (s. 279-287) i *Bibliografia* (s. 289-303). Jak można zatem zauważyć, pytania postawione przez autorkę opracowania właściwie pokrywają się z zakresem poszczególnych rozdziałów (jedynie pytania drugie i trzecie odnoszą się do drugiego rozdziału). Z jednej strony są to zagadnienia rozłączne: charakterystyka biegu życia bł. Stefana Wyszyńskiego; jego koncepcja myśli pedagogicznej i wychowawczej; posługa duszpasterska i wychowawcza wobec młodzieży oraz troska o rodzinę. Jednocześnie są to spojrzenia specjalisty w dziedzinie pedagogiki na cztery, wzajemnie dopełniające się przestrzenie aktywności i pracy o charakterze wychowawczym prymasa. To pozwala na lekturę każdej z czterech części w sposób odrębny i w dowolnej kolejności.

Optyka pedagogiczna kard. Wyszyńskiego oparta była na tradycyjnych wartościach, na zdrowej religijności, na szacunku dla godności człowieka, na rodzinie, na poszanowaniu porządku prawa, na miłości do ojczyzny. Jej siłą polegała także na tym, że sam swoim życiem potwierdzał to, czego uczył innych. Ciekawym wątkiem refleksji pedagogicznej jest także zwrócenie przez autorkę książki uwagi na to, jak modlił się prymas Wyszyński. Był to niewątpliwie istotny dla niego obszar życia. Czynienie go przedmiotem analizy można odczytywać jako ukazanie głębokiej harmonii, wartości i idei, na których opierał swoje działanie i nauczanie bł. Stefan. Modlitwa dopełniała jego starania wychowawcze, a równocześnie stanowiła ich źródło. Idąc dalej za tą myślą – skuteczna pedagogika domaga się działania integralnego (holistycznego) i harmonijnego. Ta zasada jest wprawdzie znana

pedagogom, lecz współczesna praktyka szkolna wyraźnie od niej odchodzi. Preferuje się w edukacji to, co praktyczne, efektywne (i efektowne), sprawdzalne, konkretne. Istotny jest wynik testu czy suma punktów zdobytych na egzaminie. Kształcenie humanistyczne od dawna przegrywa w tym swoim wyścigu. Jeszcze słabiej w tym zestawieniu wypada wychowanie religijne. Przywoływane poglądy tego wielkiego hierarchy polskiego Kościoła są niczym głośnie *memento*, aby podstawą edukacji czynić wychowanie człowieka, uformowanie jego osobowości, moralności (opartej na prawie miłości i zasadzie odpowiedzialności), religijności, patriotyzmu, szacunku dla pracy i porządku prawnego. Dopiero na tak uformowanym fundamencie człowieczeństwa można kształcić dalej – lekarzy, duchownych, prawników, urzędników, nauczycieli czy rzemieślników.

Przedstawiając główne wnioski analizy przesłania pedagogicznego bł. Stefana Wyszyńskiego dokonanej przez prof. Rynio należy także zauważyć, iż istotną rolę odgrywała zdaniem prymasa kwestia wolności. Człowiek, aby mógł się rozwijać, musi być wolny. Był osobą, która żyła w czasach zaborów, okupacji niemieckiej (w okresie tak I, jak i II wojny światowej), komunizmu, a ponadto był więziony – miał wyostrzoną wrażliwość na sprawę wolności. Choć dziś także tak wiele mówi się o wolności, to jednak interpretacja tego słowa na polu wychowania uległa zmianie (rozumie się ją dziś głównie jako prawo do nieograniczonej konsumpcji, do używania, ale także do kwestionowania ograniczeń moralnych, do swobody zachowania i wypowiedzi niezależnie od konsekwencji). Dla kardynała wolność polegała na zdolności wyboru tego, co dobre, a idąc dalej – na kreowaniu własnego samowychowania. Ideałem jest zatem doprowadzenie wychowanka do takiego momentu, że on sam będzie w stanie określać dla siebie cele w zakresie wychowawczym, dobierać środki i metody ich osiągnięcia, a także motywację do konsekwentnego zmierzania do nich (por. s. 215-235). Tak rozumiana wolność jest twórcza, rozwijająca, budująca i otwierająca na drugiego człowieka.

W powyższym stwierdzeniu (tezę) łączy się także określona antropologia ujmująca człowieka w sposób realistyczny oraz personalny. W świetle badań Aliny Rynio jest to jedna z kluczowych różnic w orientacji pedagogicznej prymasa Wyszyńskiego w stosunku do współczesnych nurtów. Dla niego obserwacja człowieka i próba zrozumienia go w całej złożoności i konkretnie życia była czymś nieodzownym i fundamentalnym (por. s. 280). Bez określenia jego realnego stanu, potrzeb, dążeń, całe działanie pedagogiczne może okazać się próżne. W tym wyrażała się także jego wrażliwość społeczna oraz szacunek wobec najsłabszych i najbiedniejszych. To wobec nich należy się pochylać, a nie skupiać się na uczniach najzdolniejszych i na

osiąganiu przez nich najlepszych wyników. Ta konstatacja, na pozór oczywista, we współczesnym polskim systemie kształcenia masowego funkcjonuje raczej słabo. Może zatem należałoby dążyć do tego, aby w centrum systemu kształcenia stał człowiek (widziany w całym realizmie), a nie odwrotnie. To system ma być (dopasowany) dla człowieka, a nie człowiek dla systemu.

Autorka książki nie ma wątpliwości, że myśl pedagogiczna księdza prymasa nie traci dziś swojej aktualności także dlatego, że czerpie ona z Ewangelii, nauczania Kościoła i jego bogatych doświadczeń w tej dziedzinie. Jednocześnie w zakończeniu wskazuje, w czym tkwi jej atrakcyjność:

Aktualną wartość i atrakcyjność wychowania w myśli Błogosławionego Prymasa Wyszyńskiego, lektura niniejszej publikacji pozwala widzieć w integralności podejścia do wychowania i wrażliwości na wartość samego człowieczeństwa. Wychowanie, które Ksiądz Prymas propagował, oparte jest na chrześcijańskiej koncepcji osoby i świata, uznaje prawo człowieka, jego godność, wolność, suwerenność, rozumność, prawo miłości i dobro osoby. Zakłada – jak można to zobaczyć – „pierwszeństwo osoby nad rzeczą, etyki nad techniką, bycia nad posiadaniem i miłosierdzia nad sprawiedliwością” (Paweł VI) (s. 282).

Trudno nie zgodzić się takim stwierdzeniem, choć należy je jednocześnie interpretować jako wyzwanie dla pedagogów, ponieważ domaga się od nich większego wysiłku, wyobraźni wychowawczej, zmysłu obserwacji i poświęcenia się na rzecz człowieka. Lektura książki pozwala nade wszystko uznać, że wychowanie odwołujące się do myśli bł. Stefana jest możliwe nie tylko na poziomie koncepcyjnym (opisu teoretycznego), ale też praktycznym. Profesor Rynio we *Wprowadzeniu* do tej publikacji dyskretnie zawarła także swoją dedykację – „Rodzinie szkół noszących imię błogosławionego Kardynała Stefana Wyszyńskiego” (s. 15). Te środowiska szkolne odwołują się dziś zarówno do wartości, którym był wierny prymas, jak i do założeń jego pedagogiki. W nich zatem należy upatrywać przestrzeń, w której ona także przynosi dobre owoce.

Na koniec warto docenić troskę o stronę edytorską publikacji. Dziś wydaje się to rzeczą naturalną, ale nie zawsze stosowaną na takim poziomie dbałości. Szczególnie cenne są w tym przypadku obfite cytowania tekstów źródłowych, z których część nie jest dostępna dla przeciętnego czytelnika w postaci książkowej. W ten sposób autorka daje szansę czytelnikom, a zwłaszcza badaczom myśli bł. Stefana, aby zapoznali się z ważniejszymi jego wypowiedziami. W tym miejscu trzeba także zauważyć wprowadzenie ilustracji fotograficznych zdobiących strony zawierające tytuły kolejnych

części książki. Niektóre z nich nie były dotąd publikowane. Nie tylko podnoszą one estetykę opracowania, ale także wywołują poczucie obecności samego prymasa na jej kartach. Można mieć trochę zastrzeżeń do jakości korekty redaktorskiej (niekiedy pojawiają się jakieś drobne błędy literowe), ale takie rzeczy zdarzają się, zwłaszcza w kontekście pośpiechu w trakcie procesu wydawniczego. Jest to niestety mankamentem, który dotyka wielu podobnych publikacji, zatem w tym względzie nie należy ona do wyjątków.

Książka Aliny Rynio jest dostępna na stronie internetowej księgarni krakowskiego Wydawnictwie „Scriptum”, zatem osoby zainteresowane zdobyciem tej publikacji mają na to szansę. Dziś także można traktować to jako normalną praktykę, ale niestety zdarzają się nawet interesujące książki naukowe, które wydawane są tylko w małych nakładach i praktycznie nie udostępniane do sprzedaży. Wówczas dotarcie do nich jest niemal niemożliwe. Na szczęście takiego problemu nie będą mieli ci, dla których ta książka jest warta nabycia i przeczytania. Tym wszystkim należy zatem życzyć, aby dzięki jej lekturze nie tylko doświadczyli swego rodzaju obcowania z błogosławionym Stefanem, ale też skorzystali ze wskazań pedagogicznych, które tam się kryją.

---

ks. Rafał Bednarczyk